

УДК 37.014.5:37.1.477

Лавренчук А.О.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ З ОГЛЯДУ НА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

А Розглядаються тенденції розвитку післядипломної педагогічної освіти України з огляду на європейський досвід. Наводиться порівняння систем післядипломної педагогічної освіти України та Республіки Польща. Окреслюються пріоритетні напрямки та тенденції розвитку вітчизняної системи післядипломної педагогічної освіти.

Ключові слова: післядипломна педагогічна освіта, тенденції розвитку, освітня система, європейський досвід.

Постановка проблеми. В умовах сучасної науково-технічної та інформаційної революції післядипломна освіта, функціонуючи як складний соціально-економічний організм, відіграє велику роль у суспільному прогресі людства, оскільки сприяє розширенню професійного профілю, підвищенню кваліфікації фахівців і мобільності працівників на ринку праці. Нинішній етап розвитку системи післядипломної освіти України характеризується її реформуванням, пошуком шляхів приведення змісту у відповідності до особистісних запитів громадян і світовими стандартами, обранням нової освітньої парадигми. Процес демократизації та гуманізації освіти відбувається через відмову від раніше домінуючої системи навчання й виховання і наближається до нової трансформаційної парадигми – особистісно зорієнтованого типу освіти.

Аналіз праць і публікацій. Питання розвитку післядипломної педагогічної освіти постійно перебуває у центрі уваги багатьох дослідників з огляду як на теоретичний, так і практичний аспекти. Зокрема В.В. Олійник, Н.Г. Протасова, В.І. Пуцов, В.А. Семиченко вважають, що вітчизняна післядипломна освіта набуває ознак відкритої динамічної системи, для якої характерним є прагнення до інтеграції у міжнародний освітній простір і виходу на європейський ринок освітніх послуг.

Психолого-педагогічні передумови розвитку післядипломної освіти досліджували О.І. Бондарчук, М.В. Гриньова та В.Ф. Паламарчук. Діяльнісні та управлінські тенденції розвитку післядипломної освіти привертали увагу Л.І. Даниленко, Г.В. Єльникової, В.І. Маслової, Т.І. Сущенко відповідно.

С.В. Крисюк у своєму фундаментальному дослідженні про становлення й розвиток системи післядипломної освіти педагогічних кадрів в Україні аналізує основні компоненти чинної системи: цілі діяльності, зміст підвищення кваліфікації, організаційні форми й методи роботи з педагогічними кадрами, умови, що забезпечують функціонування системи та результати даного функціонування. Дослідник вважає, що зміни будь-якого з компонентів призводять до реорганізації всієї системи.

Крім того, цілі та завдання стосовно розвитку професіоналізму кадрового потенціалу, вдосконалення функціонування загальнонаціональної системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців для професійної

діяльності у різних галузях економіки, державного управління, місцевого самоврядування викладені у Концепції післядипломної освіти [7].

Однак малодослідженим є питання, що стосується тенденцій розвитку післядипломної педагогічної освіти з використанням європейського досвіду.

Метою статті є виявити головні відмінності та схожі риси систем післядипломної педагогічної освіти України та Республіки Польща й проаналізувати основні тенденції розвитку післядипломної освіти України з огляду на європейський досвід.

Виклад основного матеріалу. У структурі неперервної освіти важливою ланкою є післядипломна освіта. Післядипломна освіта – це система навчання й розвитку фахівців із вищою освітою, що спрямована на приведення їхнього професійного рівня у відповідність до світових стандартів, вимог часу, індивідуально-особистісних та виробничих потреб; удосконалення наукового й загальнокультурного потенціалу особистості, що реалізується через діяльність спеціалізованих державних або приватних навчальних закладів і засоби самоосвіти й керується державними стандартами відповідно до фаху, рівнів кваліфікації згідно з вимогами суспільно-економічного та науково-технічного прогресу.

В Україні засади післядипломної освіти регламентуються наступною нормативною базою: Конституцією України, Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті, Законами України «Про освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про вищу освіту», Положенням про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту), державними стандартами освіти, нормативно-правовими актами чинного законодавства України з питань освіти і науки [7].

Із метою виявлення тенденцій розвитку післядипломної педагогічної освіти в Україні необхідно простежити становлення та розвиток даної системи, що з методологічного погляду визначається двома шляхами через: історико-педагогічний аналіз (узагальнення фактів щодо виникнення й розвитку компонентів майбутньої системи післядипломної освіти); створення концептуальних моделей її подальшого розвитку в регіонах відповідно до сучасних світових процесів.

З огляду на історичні процеси, пріоритетними завданнями освітньої політики є збереження єдиного освітнього про-

Таблиця 1.

Відмінності освітніх систем України та Республіки Польща

Відмінності освітніх систем України та Республіки Польща				
Специфіка організації та форми проведення навчально-виховного процесу.	Кількість слухачів, які проходять курси підвищення кваліфікації.	Відповідність рівня кваліфікації педагогічних працівників потребам ринку праці.	Статус навчального закладу післядипломної педагогічної освіти.	Основні напрямки проведення науково-дослідницької діяльності.

стору в країні, посилення стабілізуючої та регламентуючої ролі педагога в системі неперервної освіти, забезпечення рівного доступу та різних форм здобуття післядипломної освіти, визначення рівнів післядипломної освіти з метою забезпечення принципу наступності освіти впродовж життя, розвантаження слухачів від другорядної інформації.

Невід'ємною частиною реформування післядипломної педагогічної освіти України є врахування досвіду закордонних держав, зокрема Республіки Польща, освітня система якої скерована на дотримання європейських стандартів.

Упродовж соціалістичного періоду Республіка Польща утрималася від повного запозичення принципів організації та функціонування системи освіти Радянського Союзу. Аналізуючи різноманітні теоретичні підходи, що існували на той час, польські науковці створили сучасну теорію діяльності післядипломної педагогічної освіти, у якій реалізувалися тенденції демократизації суспільства та початок переходу від традиційної до неперервної освіти громадян держави. Дана теорія передбачає особистісний і професійний розвиток учителів, удосконалення роботи навчальних закладів, здійснення трансформації системи освіти і перехід суспільства на новий, якісно вищий рівень життя. При цьому обґрунтовується пріоритетність суспільної уваги до працівників галузі освіти, самотенеджмент освітніх установ у питаннях визначення потреб і шляхів розвитку післядипломної педагогічної освіти та змісту навчальних програм. Науковці-педагоги Польщі серед усіх моделей вищої освіти надали перевагу загальнорозвивальній. Даний вибір стимулював розширення участі вищих навчальних закладів, у тому числі закладів післядипломної педагогічної освіти, у первинній підготовці педагогів та їхньої післядипломній освіті. Республіка Польща своєчасно передбачила можливість формування європейського простору вищої освіти ще до підписання Болонської декларації, яке відбулося у 1999 р. Були ліквідовані заклади з короткотерміновими програмами підготовки педагогів та інших спеціалістів, натомість була сформована струнка двоступенева система вищої освіти. Позитивні аспекти досвіду даної європейської держави варто врахувати і в Україні.

Освітні системи обох держав визначаються як спільними, так і відмінними рисами. До спільних ознак належать схожі схеми фінансування, напрямки діяльності, а також подібні моделі організації післядипломної педагогічної освіти.

Аналізуючи відмінності між освітніми системами, варто зазначити, що їх можна розглядати з різних ракурсів:

- специфіка організації та форми проведення навчально-виховного процесу (можливість самостійно обирати навчальний заклад для проходження курсів підвищення кваліфікації та форму проходження: стаціонарна, очно-дистанційна, заочна форми, за індивідуальним графіком навчання);
- кількість слухачів, які проходять курси підвищення кваліфікації (враховується потужність матеріально-технічної бази та забезпечення кадровим складом, а також кількість навчальних закладів у державі);
- відповідність потребам ринку праці у кваліфікованих робітниках (наскільки освітні установи здатні забезпечити підвищення кваліфікації необхідної кількості педагогічних працівників);
- залежно від того, у який спосіб навчальні заклади післядипломної педагогічної освіти змінюють свій статус (вони можуть залишатися навчальними закладами суто педагогічного спрямування або реорганізовуватися в академії чи університети, які надають широкий спектр освітніх послуг);
- основні напрямки проведення науково-дослідницької діяльності (практичне чи теоретичне спрямування наукових досліджень, специфіка наукових розвідок) (табл. 1):

Порівнюючи законодавчу базу здійснення освітньої політики України та Республіки Польща, треба зазначити що у конституціях обох держав чітко прописані засади отримання вищої освіти, до складу якої власне і входить післядипломна. У Конституції Республіки Польща зазначається, що кожний громадянин має право на загальний і рівний доступ до отримання освіти [10]. Аналогічні положення можна віднайти у вітчизняній конституції, де наголошується на тому, що громадяни мають право здобувати вищу освіту на безоплатній основі в державних або комунальних навчальних закладах на конкурсній основі [6].

Крім того, освітня політика обох країн передбачає наявність у закладах післядипломної освіти статуту, основного нормативно-правового документу, який визначає права та обов'язки керівника та науково-педагогічного складу, обсяги та напрямки підготовки фахівців, джерела надходження та порядок використання бюджетних коштів, порядок звітності, а також порядок внесення змін до статуту, реорганізації та ліквідації вищого навчального закладу тощо. Варто зазначити, що дата прийняття рішення про створення навчального закладу, його повна назва та юридична адреса в Україні затверджуються органами вищої інстанції (обласне управління освіти або Міністерство освіти і науки України). Статути навчальних установ Республіки Польща розробляються і затверджуються Радою відповідного закладу після отримання згоди професійних спілок, які діють у закладі.

Забезпечення принципу доступності післядипломної освіти відбувається шляхом збільшення кількості вищих навчальних закладів, приватних у тому числі. Такий досвід є характерним для Республіки Польща. Його доцільно було б впровадити в Україні, оскільки збільшення кількості закладів післядипломної освіти прямо пропорційно впливає на їхню якість надання освітніх послуг із підвищення кваліфікації, тому що виникає здорова конкуренція.

Зклади післядипломної освіти Республіки Польща пропонують значно ширший перелік напрямків і спеціальностей перепідготовки фахівців, ніж аналогічні українські заклади. Крім того, освітні установи Польщі наділені ширшою автономією у питаннях визначення напрямків підготовки фахівців, укладання навчальних програм і з питань фінансово-господарської діяльності, що надає їм ширші перспективи у плані відповідності останнім потребам ринку освітніх послуг.

Вища освіта Польщі, післядипломна зокрема, характеризується наявністю розвинутої системи міжнародної співпраці з навчальними закладами інших країн (Франція, Німеччина, Англія, Іспанія, Канада, США), проявом якої є участь у міжнародних освітніх і науково-дослідних проєктах, вільному доступі педагогічних і науково-педагогічних працівників до проходження стажування, участі в конференціях, семінарах, тренінгах і майстер-класах, проведенні міжнародних науково-дослідних робіт. Варто зазначити, що в Україні спостерігається тенденція до зростання відкритості навчальних закладів і розширення співпраці із закордонними колегами. Вітчизняні освітні установи здійснюють планомірну інтеграцію в європейський освітній і культурний простір.

Важливим складником у системі післядипломної освіти

є процес підвищення кваліфікації педагогічних працівників, який виражений у проходженні курсів, що потребує оновлення в Україні. Існує декілька підходів до здійснення даного процесу [2]: перший передбачає формування змісту підвищення кваліфікації організаторами навчального процесу (до навчального плану вносять той матеріал, який, на їх думку, незнайомий або необхідний слухачам); згідно з другим способом зміст підвищення кваліфікації розробляється відповідно до замовлення педагогів, їхніх освітніх потреб (у даному випадку необхідно створювати групи, до складу яких входили б слухачі однакового професійного рівня); завдяки третьому способу зміст підвищення кваліфікації формується спільними зусиллями зі сторони організаторів курсів і слухачів.

Пріоритетними напрямками на шляху реформування системи післядипломної педагогічної освіти України та наближення її до європейських стандартів є реалізація наступних завдань:

- забезпечити різноманітність шляхів і способів підвищення кваліфікації. Така можливість повинна надаватися за рахунок розширення ринку освітніх послуг, створення численних освітніх закладів, які, з огляду на конкуренцію, покращують якість надання послуг із підвищення кваліфікації;
- розширити кількість пропонованих до реалізації програм, модулів, спецкурсів, які дають можливість слухачам самостійно укладати індивідуальні освітні програми, які відповідають особистим освітнім та професійним потребам і запитам;
- налагодити співпрацю із закордонними організаціями з підвищення кваліфікації з метою врахування досвіду управлінського та інформаційно-технологічного забезпечення окремих напрямів післядипломної педагогічної освіти;
- посилити практичне спрямування навчального матеріалу, стимулювати обмін досвідом слухачів між собою та заохочувати педагогів поширювати власні здобутки;
- організувати розмежування рівнів підготовки спеціалістів у системі післядипломної педагогічної освіти у залежності від кваліфікаційних категорій (табл. 2):

Таблиця 2.

Напрямки реформування післядипломної педагогічної освіти України

Крім того, здійснення суспільно-економічних трансформацій і забезпечення переходу на нові цілі і методи робо-

ти системи післядипломної педагогічної освіти має носити інтегрований характер та спиратися на науковий супровід, тобто досягнення педагогіки і психології, зокрема, порівняльної педагогіки.

Висновки. Таким чином, післядипломна педагогічна освіта України, з огляду на сучасні інтеграційні суспільні та економічні процеси, потребує реформування, яке, на нашу думку, набуде більшої ефективності за умов використання успішного досвіду європейських країн і Польщі зокрема. Республіка Польща накопичила значний досвід створення та реалізації планів реформування та осучаснення системи післядипломної педагогічної освіти, вивчення якого дає можливість критично підійти до її сучасного стану і внести корективи в організаційну, навчальну, наукову та інші її складові. Подальше розширення та модернізація будуть вагомими, якщо зарубіжний досвід буде адаптований до умов, менталітету та соціального устрою українського суспільства. Зміни повинні відбуватися за умов збереження, критичного аналізу й розвитку вітчизняних надбань у цій сфері.

Подальшою перспективою даного дослідження є розроблення практичних рекомендацій стосовно шляхів використання позитивного досвіду Республіки Польща та інших європейських держав у сфері освітніх реформ і діяльності системи післядипломної педагогічної освіти України.

Список використаних джерел

1. Андрущенко, В. Модернізація педагогічної освіти України в контексті Болонського процесу // Вища освіта України. – 2004. – № 1. – С. 5–9.
2. Олійник, В. В. Тенденції розвитку післядипломної освіти в умовах трансформації суспільства / В. В. Олійник // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2013. – № 1. – С. 56–66.
3. Олійник, В. Післядипломна педагогічна освіта: місія і стратегія розвитку / В. Олійник // Освіта України. – 2010. – 23 квіт. (№ 30). – С. 6.
4. Післядипломна педагогічна освіта України: сучасність і перспективи розвитку: наук.-метод. посіб. / за заг. ред. В.В. Олійника, Л.І. Даниленко. – К. : Міленіум, 2005. – 230 с.
5. Післядипломна освіта в умовах євроінтеграції: сутність, зміст, технології, готовність до змін: навч.-метод. посіб. / Пуховська Л.П., Артюшина М.В., Базелюк В.Т., Лушин П.В., Снісаренко О.С., Сніцар Л.П., Солодков В.Т. / за наук. ред. Л.П. Пуховської. – К. : Педагогічна думка, 2012. – 122 с.
6. Конституція України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141 – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>. – Назва з екрана.
7. Концепція розвитку післядипломної освіти в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/legislation>. – Назва з екрана.
8. Національна стратегія розвитку освіти на 2012–2021 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.mon.gov.ua. – Назва з екрана.
9. Небава, М. І. Менеджмент організації і адміністрування. Ч. 1: навчальний посібник [Електронний ресурс] / М. І. Небава, О. Г. Ратушняк. – Вінниця: ВНТУ, 2012. – 105 с. – Режим доступу : posibnyku.vntu.edu.ua. – Назва з екрана. – Електрон. версія друк. публікації 2012.
10. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sejm.gov.pl>. – Назва з екрана.
11. Олійник, В.В. Безперервний професійний розвиток педагогів в умовах реалізації Національної стратегії післядипломної освіти в Україні на 2012–2021 роки [Електронний ресурс] / В.В. Олійник. – Режим доступу : www.slideshare.net. – Назва з екрана.

Дата надходження авторського оригіналу до редакції: 15.08.2014

Лавренчук А. А. Тенденции развития последипломного педагогического образования Украины с учётом европейского опыта.

А Рассматриваются тенденции развития последипломного педагогического образования Украины с учётом европейского опыта. Приводится сравнение систем последипломного педагогического образования Украины и Республики Польша. Очерчиваются приоритетные направления и тенденции развития отечественной системы последипломного педагогического образования.

Ключевые слова: последипломное педагогическое образование, тенденции развития, образовательная система, европейский опыт.

Lavrenchuk A. O. Development tendencies of in-service pedagogical education in Ukraine considering the European experience.

S The development tendencies of in-service pedagogical education considering the European experience are considered. The paper provides a comparison of in-service pedagogical education systems in Ukraine and the Republic of Poland. The priorities and development tendencies in the national system of in-service pedagogical education are traced as well.

Key words: in-service pedagogical education, development tendencies, educational system, the European experience.